

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom

Xavier CARBONEZ

Licentiaat in de politieke wetenschappen Katholieke Universiteit Leuven

Stefaan FIERS

Docent aan de Afdeling Politologie van de Katholieke Universiteit Leuven

I. Inleiding

Begin augustus 2003 vierde de Belgische Natie met allerlei activiteiten die door de regering waren opgezet, de tiende verjaardag van de eedaflegging van Koning Albert II. In aanloop naar die vieringen nam de vorst, naar jaarlijkse gewoonte op de vooravond van 21 juli 2003, een aantal personen op in de adelstand. In 2003 werden slechts tien personen begunstigd (negen baronnen en één ridder), wat onderstreept dat Koning Albert zich minder gul toont in het bedelen van adellijke titels dan zijn voorganger Boudewijn.

Het voorrecht dat de vorst geniet om adellijke titels toe te kennen, is niets nieuws. Het dateert reeds van bij het ontstaan van het koninkrijk België. Sindsdien stipuleert het Artikel 113 van de Grondwet: "De Koning heeft het recht adeldom te verlenen, zonder ooit enig voorrecht daaraan te mogen verbinden." Het is een artikel dat ongeschonden uit de Belgische geschiedenis is gekomen en stand gehouden heeft.¹ Dit in tegenstelling tot andere West-Europese politieke bestellingen waar de verheffing in de adelstand in de loop der tijd afgeschaft is. Aan het begin van de 21ste eeuw zijn er nog slechts drie landen waarin de vorst verdienstelijke landgenoten met een adellijke titel kan bekronen: Spanje, Groot-Brittannië en België.² Nochtans heeft de adel, als thema betrekkelijk weinig het voorwerp uitgemaakt van wetenschappelijke studies. Dit is overigens geen vaststelling die enkel betrekking heeft op de studie van de Belgische adel. Elitestudies in het algemeen zijn niet talrijk, vooral omdat het moeilijk is om echt tot de kern er van door te dringen.

1. VAN MENDEL, A., *De Belgische Federatie, het labyrinth van Daedalus*, Gent, Mys & Breesch, 1996, p. 122
2. VAN DEN BERGHE, J., *Noblesse Oblige. Kroniek van de Belgische adel*, Groot-Bijgaarden, Globe, 1997.

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

Dit gebrek aan wetenschappelijke interesse staat echter in contrast tot de breedmaatschappelijke aandacht voor het thema, die elk jaar opflakert in aanloop naar de nationale feestdag van 21 juli. Op die dag maakt de vorst de lijst bekend van personen die tot de adelstand verheven worden. Elk jaar geeft dit aanleiding tot politieke commentaren in de verschillende media. De aandacht is overigens niet steeds louter positief; vaak worden ook negatieve opmerkingen gehoord. Deze zijn langzamerhand ook doorgedrongen tot op het politieke niveau. Ze resulteerden bijvoorbeeld in congresresoluties waarin openlijk gepleit werd voor de afschaffing van de adelstand (bv. N-VA in mei 2002 en VLD in december 2002) terwijl andere partijen (bv. sp.a-congres van november 2002) het thema "maatschappelijk irrelevant" vinden. Maar de meeste partijen fietsen evenwel rond het thema heen en spreken zich niet uit over de wenselijkheid van het aanhouden of afschaffen van dit koninklijke prerogatief. Bijgevolg hebben de adelbenoemingen zelden de werkelijke politieke agenda gehaald.

Nochtans verdient de vraag naar de betekenis van het verwerven van een dergelijke elitepositie onze bijzondere aandacht. Vooral in een tijdperk waarin de waarde van louter aangeboren kenmerken voor de sociale mobiliteit in de samenleving als geheel, is afgenomen.³ Deze onderzoeksnota wil een aanzet zijn tot het in kaart brengen van een aantal sociografische achtergrondgegevens van de betrokkenen. Het kan dan als basis dienen voor een diepgaandere analyse. Jaap Dronkers geeft daarbij in een Nederlands adelonderzoek ook motiverende redenen aan. Hij refereert naar de moderniseringstheorie in de sociologie die de rationalisering van samenlevingen en het verdwijnen van traditionele culturen centraal stelt. In een dergelijke moderne samenleving zou de impact van aangeboren kenmerken naar verworven kenmerken verschuiven.⁴ Onderzoek naar de herkomst van de Nederlandse adel toont aan dat edellieden wel degelijk nog steeds een belangrijke voorsprong hebben in het verwerven van eliteposities, wat deze moderniseringstheorie gedeeltelijk weerlegt.⁵ Een toekomstig uitgebreid Belgisch onderzoek, waarbij deze onderzoeksnota als vertrekpunt kan dienen, zal deze vaststellingen empirisch moeten toetsen om zodoende een antwoord op de bovenstaande paradox te helpen formuleren.

In dat opzicht is de scope van deze onderzoeksnota ook eerder bescheiden. Met dit onderzoek zijn we nagegaan welk proces er *de facto* aan de adeltoekenningen voorafgaat, en wat het profiel is van de begunstigden. Op die manier geeft deze bijdrage evoluties en trends aan in de recente toekenning van de adellijke titels. We gaan ook dieper in op de rol die de Consultatieve Commissie speelt, een orgaan dat sinds het begin van de jaren 1980 de vorst bijstaat bij de toekenning van adellijke titels. En daarbij botsen we op een verschil in opvatting tussen de initiële

3. DRONKERS, J., Is Nederlandse adel gedurende de twintigste eeuw maatschappelijk relevant gebleven? in *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, vol. 27, n° 3, oktober 2000, p. 233.

4. DRONKERS, J., a.w., p. 233.

5. DRONKERS, J., a.w., p. 233-269.

taak van de Commissie, en de wijze waarop ze deze uitoefent. We starten de analyse bij het wettelijk kader waarbinnen de adeltoekenningen geregeld worden.

II. Wettelijke bepalingen omtrent de toekenning van adellijke titels

Een adellijke titel is verkrijgbaar op drie verschillende manieren: via erfelijkheid, via een erkenning van oude of buitenlandse adel of door een Koninklijke toekenning.⁶ In het kader van deze studie zullen we enkel deze laatste mogelijkheid behandelen. Het betreft de "nieuwe adel" die om persoonlijke verdiensten een adellijke gunst krijgt toegewezen uit handen van de Koning. De Koning is daarbij gebonden aan drie wettelijke bronnen: de grondwet, het Koninklijk Besluit van 31 januari 1978 tot oprichting van de "Consultatieve Commissie voor het toekennen van de adellijke gunsten", en de jaarlijkse KB's die gepubliceerd worden met de namen van de begunstigden.

Zoals eerder reeds aangegeven, dateert dit prerogatief van de Koning van bij de goedkeuring van de Grondwet in 1831. Toch duurde het tot 1835 vooraleer Leopold I daadwerkelijk overging tot de eerste adeltoekenning; Fernand du Bois was de eerste die begunstigd werd, en hij mocht zich voortaan baron Fernand du Bois de Nevele noemen.⁷ Ruim 140 jaar lang werd aan dit prerogatief van de Koning niet geraakt. Dit betekende dat de Koning naar eigen goeddunken personen tot de adelstand kon verheffen. Daar kwam verandering in op het einde van de jaren 1970. In het Koninklijk Besluit van 31 januari 1978, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 26 mei 1978, maakte Henri Simonet, de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, waaronder de Dienst van de Adel ressorteert, de oprichting van een commissie bekend die de Koning van dan af zou bijstaan in het toekennen van de adellijke gunsten. Onmiddellijke aanleiding voor de oprichting van die commissie was de wrevel die de eigengereidheid van de Koning had opgewekt bij de vorige minister van Buitenlandse Zaken Renaat van Elslande (CVP). Van Elslande had er mee gedreigd geen adellijke onderscheidingen meer te ondertekenen, als er geen grondige vervlaamsing van de lijst zou plaatsvinden. Daarom werd door het Koninklijk Besluit van 31 januari 1978 een commissie opgericht die moest toezien op allerlei evenwichten: Franstalig-Vlaams, katholiek-vrijzinnig, hooggeplaatst en 'gewoon' volk.⁸ Toch zou het nog tot 1980 duren vooraleer deze "Consultatieve Commissie voor het toekennen van adellijke gunsten" geïnstalleerd werd (cf. infra).

6. MONETTE, P.-Y., *Métier de roi, Famille. Entourage. Pouvoir*, Bruxelles, Alice Editions, 2002, p. 36.

7. VAN DEN BERGHE, J., *a.w.*, p. 22.

8. COECK, J., De rare klanten van de Koning, *De Financieel-Economische Tijd*, 20 juli 2002, p. 1.

Naast de Grondwet en het KB van 31 januari 1978, zijn er tenslotte de jaarlijkse KB's waarin de lijst bekend gemaakt wordt van de personen die dat jaar zijn uitgeverkozen om aanspraak te maken op een adellijke gunst. Het is niet onbelangrijk er op te wijzen dat dit KB voor de betrokkene nog geen rechtskracht als dusdanig heeft. Daarvoor moet hij eerst op het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn adelsbrief lichten. 'Lichten' is een technische term om aan te duiden dat de betrokkene zelf het initiatief moet nemen om zijn gunst effectief om te zetten, door zich aan te melden aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Met enige nuancering kan worden gesteld dat het KB aan de betrokkene een wettelijke titel verleent zonder meer en dat het lichten van de adelsbrieven hem toelaat van die titel werkelijk het genot te hebben.⁹

Bij wijze van parenthesis is het noodzakelijk er op te wijzen dat adeldom het intrinsieke kenmerk van erfelijkheid in zich draagt. Dit wil zeggen dat er ook voor de familie van de begunstigde veranderingen optreden. Er zijn echter verschillende gradaties van erfelijkheid, en de gevolgen voor de familie zijn dus niet steeds dezelfde. Allereerst moet er een opsplitsing gemaakt worden naar adeldom en adellijke titels. Het is immers perfect mogelijk om tot de adel te behoren zonder een titel te voeren. Deze personen worden aangesproken met de term "jonkheer" of "jonkvrouw". Het betreft hier echter geen adellijke titel als dusdanig, maar louter een aanspreekvorm. Niettemin bestaat er een doctrinale controverse omtrent de vraag of de benamingen jonkheer en jonkvrouw als eigenlijke adellijke titels kunnen worden aanzien. Deze vraagstelling heeft enkel een theoretisch belang want het onderscheid tussen adeldom met een titel en adeldom zonder een titel heeft geen juridische gevolgen.¹⁰ In de reële omgang verwijst de term "jonkheer/jonkvrouw" enkel naar het adellijk statuut.¹¹

De laagste titel die door de Koning kan worden toegekend, is deze van ridder. Vervolgens komen in stijgende hiërarchische orde: baron, burggraaf, graaf, markies, hertog en prins. De laatste drie titels worden enkel nog bij protocollaire gelegenheden toegewezen maar komen niet meer in aanmerking voor de gebruikelijke gunstentoekenning.¹²

Qua erfelijkheid moet verder de opsplitsing gemaakt worden tussen erfelijke adeldom en erfelijk overdraagbare titels. Hoewel de notie van erfelijkheid inherent is aan de adel, probeert men deze dimensie tot een minimum te beperken door titels en adeldom enkel *ad personem* te verlenen.¹³ Toch is het mogelijk dat aan een persoon een titel voor persoonlijk gebruik verleend wordt die niet overgaat op nakomelingen, terwijl het statuut van adeldom wel op de volgende gene-

9. VAN DAMME, M., *Adel*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, p. 41.

10. VAN DAMME, M., *a.w.*, p. 4.

11. MONETTE, P-Y., *a.w.*, p. 38.

12. De promotie van de familie d'Udekem d'Acoz ter gelegenheid van het huwelijk van dochter Mathilde met kroonprins Filip geldt hierbij als protocollaire aangelegenheid.

13. BELGISCH STAATSBLAD, 26 mei 1978, p. 6059.

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom

raties overgaat. Volgens de modaliteiten van de toegestane gunst kan dan verder nog onderscheid gemaakt worden tussen erfelijke overdraagbaarheid op de eerstgeboren zoon, op alle zonen of op alle kinderen uit een wettig huwelijk.¹⁴

III. Taken en samenstelling van de Consultatieve Commissie

De belangrijkste wijziging die zich de voorbije decennia vanuit juridisch oogpunt heeft voorgedaan, is dus de oprichting van de zogenaamde Consultatieve Commissie (KB van 31 januari 1978). Voorheen was het toekennen van adellijke titels een volstrekt prerogatief van de Koning. Het volstond toen om als individu een verzoekschrift tot de Koning of de Minister van Buitenlandse Zaken te richten om de eigen kandidatuur kenbaar te maken. Het initiatief ging dus uit van het individu zelf, en de Koning besliste er al dan niet gevolg aan te geven. Pas in 1980 werd de Consultatieve Commissie daadwerkelijk geïnstalleerd, en voortaan werden de verzoekschriften door haar verzameld en onderzocht. De Commissie stelt dossiers op en de kandidaat-edellieden worden doorgelicht. Die doorlichting wordt heel ernstig genomen uit vrees dat een slechte doorlichting de monarchie schade zou berokkenen. Er wordt tot in de omgeving van de betrokkene gespeurd naar zijn leefstijl en -gewoontes ten einde een juist beeld van de persoon te kunnen ophangen. In uiterste gevallen wordt bij deze doorlichting zelfs de Staatsveiligheid ingeschakeld.¹⁵

De Commissie komt maandelijks bijeen om te beraadslagen over de ingediende dossiers. Na rijp beraad wordt dan een lijst met namen aan de Koning overgedragen. Ondanks het voorbereidende werk van de Consultatieve Commissie, blijft de toekenning van adellijke titels nog steeds een prerogatief van de Koning. De Koning roept het *advies* van de Commissie in, inzake de adellijke gunsten waarvan hij de toekenning overweegt "*motu proprio*" of "*semi-motu proprio*".¹⁶ Dit betekent ook dat de vorst vrij is om namen toe te voegen aan de lijst, of namen te schrappen, net als het hem toekomt om hogere titels toe te kennen dan deze die worden geadviseerd. Zo had Koning Boudewijn de gewoonte om per jaar een twee- à drietal namen aan de voorgestelde lijst toe te voegen.¹⁷

Wanneer de vorst de voorgestelde lijst goedkeurt, is de procedure evenwel nog niet afgerond. Vooraleer de lijst in een Koninklijk Besluit wordt opgenomen, contacteert de kabinetschef van de Koning de betrokkene om na te gaan of de persoon daadwerkelijk geïnteresseerd is in de adellijke gunst. Desgevallend wordt

14. MONETTE, P.-Y., *a.w.*, p. 36.

15. POLSPOEL, G. en VAN DEN DRIESSCHE, P., *Koning en Onderkoning*, Leuven, Van Halewyck, 2001, p. 131.

16. PAS, W., e.a., *De Grondwet*, Brugge, die Keure, 2002, p. 251.

17. Interview van X. Carbonez met graaf Daniël Le Grelle, voormalig commissievoorzitter. (22 maart 2002).

Tabel 1. Samenstelling van de Consultatieve Commissie (anno 2004).¹⁸

	Mandaat van	Tot	Verlenging	m/v	N/F	Referentie	Link met Koninklijk fonds	Gouverneur	Edellid
jkv Christine de Woot de Trixhe de Jannée	17/12/2001	17/12/2005	✓	V	F	lid uitvoerend comité KBS (1999)	✓		✓
burggravin Frimout	11/07/2002	11/07/2006	✓	V	N	Echtgenote van Dirk Frimout, voorzitter van UWC-fonds (1)	✓		✓
prins Baudouin de Merode	07/08/2003	07/08/2007		M	F	Broer van de uitgever van de <i>Carnet Mondain</i>			
mevrouw Hilde Houben-Bertrand	01/12/1999	01/12/2003	✓ (*)	V	N	gouverneur Limburg		✓	
baron Paul Buysse	17/07/2000	17/07/2004		M	N	ondernemer, voorzitter Prins Filipfonds	✓		✓
de heer Bernard Caprasse	17/07/2000	17/07/2004		M	F	gouverneur Luxemburg		✓	
mevrouw Francine Deville	17/07/2000	17/07/2004		V	F	Lid Raad van Beheer KBS	✓		
baron Aloïs Van de Voorde (voorzitter)	17/07/2000	17/07/2004		M	N	eresecretaris-generaal ministerie Fin., lid selectiecommissie projectrekeningen KBS	✓		✓
de heer Herman Balthazar	17/07/2000	17/07/2004	✓	M	N	gouverneur Oost-Vlaanderen, beheerder KBS 1999	✓	✓	
de heer Etienne Cerexhe	17/07/2000	17/07/2004	✓	M	F	prof.em.recht UCL/FUNDP			
graaf Roland Le Grelle	17/07/2000	17/07/2004	✓	M	N	uitvoerend comité steunraad KBS-Antwerpen (2)	✓		✓
de heer Camille Paulus	17/07/2000	17/07/2004	✓	M	N	gouverneur Antwerpen en ondervoorzitter KBS	✓	✓	
mevrouw Marie-Madeleine Spehl-Robeys	17/07/2000	17/07/2004	✓	V	F	Directeur generaal Paleis voor Schone Kunsten Brussel			
de heer Michel Tromont	17/07/2000	17/07/2004	✓	M	F	gouverneur Henegouwen		✓	

(1) UWC is een organisatie die ressorteert onder de KBS en uitwisselingsprogramma's voor leerlingen stimuleert.

(2) Graaf Roland Le Grelle is tevens de zoon van Daniel Le Grelle, voormalig voorzitter van de Consultatieve Commissie.

(3) De herbenoeming van mevrouw Hilde Houben-Bertrand is toegezegd, maar is officieel nog niet in het Staatsblad verschenen (dd. 31 januari 2004).

18. Via de opeenvolgende benoemingspublicaties in het Staatsblad van de leden van de Commissie is het mogelijk om een lijst samen te stellen. Verificatie bij de Dienst van de Adel op het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft deze lijst bevestigd.

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom

de lijst dan nog aangepast, alvorens ze kenbaar gemaakt wordt op de vooravond van de Nationale feestdag. Daarna staat het de begunstigden nog vrij om hun adelbrieven al dan niet te lichten op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De opvolging van de dossiers komt dan in handen van de Raad van de Adel.¹⁹

Het niet lichten van een adelbrief komt in principe neer op een impliciete weigering van de adellijke gunst, en dus op gezichtsverlies voor de Koning. Vandaar het grote belang van een goede doorlichting door de Consultatieve Commissie. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat het aantal niet-gelichte titels bijzonder laag is: in de periode 1980-1999 werd 92% van de verstrekte gunsten gelicht.²⁰

De Commissieleden worden benoemd door de Koning, op voorstel van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Dat ministerie is de verantwoordelijke instantie voor de organisatie en de werking van de Commissie. Niettemin ligt de beslissing voor de samenstelling van de Commissie steeds bij de Koning zelf.²¹ Op dit ogenblik bestaat de Commissie uit veertien leden (cf. tabel 1), onder het voorzitterschap van baron Aloïs Van de Voorde. In de huidige samenstelling zetelen niet minder dan vijf provinciegouverneurs in functie. Daarnaast is het opvallend dat acht van de veertien leden een band met één van de Koninklijke Stichtingen of Fondsen hebben of hadden.²²

De precieze opdracht van de Consultatieve Commissie staat neergeschreven in de intentieverklaring die de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Henri Simonet, in het Staatsblad publiceerde bij de oprichting van de Commissie.²³ In het verslag aan de Koning, dat het KB inleidt, staat te lezen dat er behoefte was aan

19. De Raad van Adel speelt een superviserende rol bij het lichten van de adelbrieven. Het is een technisch college dat toekijkt op de vlotte verloop van de lichting van de adelbrieven. Het gaat veeleer om een uitvoerende instantie. Deze Raad van Adel heeft ook nog andere kleinere taken (bv. nagaan als oude adel van voor het ancien régime aanspraak kan maken op een conversie in Belgische adel aan de hand van onderzoek van bewijsstukken). Voor een gedetailleerde weergave van de werking van de Raad van Adel verwijzen we graag naar het werk van M. Van Damme die een nauwkeurige uiteenzetting over de juridische aspecten van de adel gemaakt heeft.
20. De hoge kosten die gepaard gaan met het lichten van een titel (ontwerp wapenschild, administratieve wijzigingen, enz.) zijn vaak de aanleiding tot het niet-lichten van een toegekende adellijke titel en mogen niet altijd als openlijke weigering aanzien worden.
21. COECK, J., *a.w.*, p. 1.
22. De Koning Boudewijn Stichting (KBS) overkoepelt een aanzienlijk aantal fondsen dat zich met het welzijn van de maatschappij bezighoudt. In dit onderzoek werden volgende functies als aanwijzing van een nauwe band met de Stichting, en dus de vorst, in rekening genomen: het bekleden van een mandaat in de raad van bestuur van de KBS, het voorzitterschap van een dochterfonds, lidmaatschap van het uitvoerend comité of gehuwd zijn met een dergelijke functiebekleder. De gegevens komen uit een onderzoek naar de samenstelling van de Raden van Bestuur van koninklijke organisaties en/of hun activiteiten. Omdat deze werkwijze niet waterdicht is, betekent een *missing value* niet meteen dat er geen link met het Koningshuis, of met de KBS is. Wanneer ook de gouverneurs en de edellieden in rekening gebracht worden, heeft 86% op van de commissieleden (12 op 14) een duidelijke band met de monarchie.
23. BELGISCH STAATSBAD, 26 mei 1978, p. 6059.

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

een nieuwe oriëntering van de domeinen waarin een titel verleend werd. Deze horizontverruiming moet dienen om de titeltoekenning door de hele bevolking te laten ondersteunen. Ook wil men uit verschillende sociale milieus rekruteren. De intentieverklaring legt eveneens de nadruk op de persoonlijke verdiensten van de betrokkenen, eerder dan op familiale verdiensten, waarbij het erfelijkheidsprincipe van de adel duidelijk in vraag gesteld wordt. Overigens staat duidelijk te lezen dat de overdraagbaarheid enkel nog in uitzonderlijke gevallen toegewezen zal worden. Ook blijkt er uit die intentieverklaring grote bezorgdheid om de vrouwelijke vertegenwoordiging: "Ik [minister van Buitenlandse Zaken, Henri Simonet], zal erover waken aan de Majesteit voor te stellen adellijke gunsten aan vrouwen te verlenen."²⁴ In hoeverre er in de loop van de afgelopen twee decennia aan deze wensen en verzuchtingen tegemoet gekomen is, is onder meer het voorwerp van deze studie.²⁵

IV. Methodologie van het onderzoek

Vooraleer uitgebreid in te gaan op de analyse, is het belangrijk de methodologie van dit onderzoek nader te belichten. De informatie over de verschillende variabelen is immers op meerdere wijzen tot stand gekomen. In een eerste fase werd een lijst van alle begunstigden sedert 1980 opgesteld. Het overzicht, dat 427 namen bevat, is grotendeels op vier bronnen gebaseerd. Voor de eerste periode van 1980-1990 zijn geen gebundelde officiële documenten consulteerbaar (de jaarlijkse publicatie van adellijke gunsten in het Staatsblad omstreeks de Nationale Feestdag is pas in gebruik sedert 1990). Het onderzoek van deze periode is daardoor grotendeels gebaseerd op het referentiewerk van Georges de Hemptinne en Philippe de Bounam de Ryckholt *Lettres de Noblesse octroyées par sa majesté Baudouin, Roi des Belges, (1951-1991)*.²⁶ In hun boek geven ze een overzicht van alle gelichte adalbrieven sedert het koningschap van Boudewijn tot 1990. Drie jaar later werd een vervolg aan hun werk gepubliceerd, met een nieuwe lijst van gelichte titels

24. *Ibidem*.

25. Het is hier niet onbelangrijk te wijzen op de recente verruiming van de taak van de Consultatieve Commissie door het KB van 10 februari 2003. Voortaan wordt de Consultatieve Commissie ook belast met "het voorleggen, door toedoen van de Minister van Buitenlandse Zaken, van een evenwichtige lijst van maximum vijftien namen van Belgische personaliteiten, met het oog op de toekenning van eretekens in de drie hoogste graden van de Leopoldsorde en van de Kroonorde". Omdat de minister van Buitenlandse zaken de werkzaamheden zo snel mogelijk wou laten aanvangen, in het licht van de feestelijkheden naar aanleiding van de tiende verjaardag van de troonsbestijging van Albert II, werd het advies van de Raad van State niet gevraagd.

26. DE BOUNAM DE RYCKHOLT, P., DE HEMPTINNE, G., *Lettres de Noblesse octroyées par sa majesté Baudouin, Roi des Belges, (1951-1991)*, Bruxelles, Collection Heraldica Belgica, 1991.

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adelom

tot 1993.²⁷ Het werk is relevant maar vertoont gebreken met betrekking tot dit onderzoek daar het geen accurate melding maakt van ongelichte adelbrieven, en er slechts een minimale identificatie van de begunstigen wordt opgegeven. Sinds 1990 worden adellijke gunsten jaarlijks, omstreeks de Nationale Feestdag van 21 juli, in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd. Door vergelijking van de officiële lijst met het boek van de Hemptinne is het aldus mogelijk om voor de periode 1990-1993 de niet-gelichte adelbrieven te identificeren. Tenslotte ontbreekt in het boek een aanduiding voor het criterium Nederlandstalig/Franstalig, zodat we deze informatie niet in deze studie hebben kunnen opnemen.

Dat is wel het geval voor de periode vanaf 1993. Paul De Win, bevoegd voor de Dienst van de Adel, secretaris van de Consultatieve Commissie en griffier van de Raad van Adel, heeft immers in 1993 het werk van de Hemptinne voortgezet. In 2001 publiceerde hij een soortgelijk boek met alle verleende adelbrieven sedert het koningschap van Albert II (1993-2000).²⁸ Het boek is uitgebreider en komt tegemoet aan sommige van voornoemde gebreken. Het is uitgegeven onder auspiciën van de Raad van Adel wat het een officieel karakter geeft. Het boek is ook een tweetalige uitgave. De begunstigde personen worden alfabetisch overlopen en voor elkeen is er een aparte tekst met enkele biografische gegevens voorzien. De taal waarin deze tekst het eerst geschreven werd, geldt als aanduiding voor de persoonlijke keuze van de betrokkene. Bijgevolg kan er een betrouwbare uitspraak gedaan worden over het Nederlands- of Franstalig etiket van de persoon in kwestie. Concreet wil dit zeggen dat er veel meer informatie voor handen is om sluitende conclusies te trekken over de periode vanaf 1993.

Daarbij komt nog dat we de laatste twee jaren niet in beschouwing kunnen nemen wat betreft de erfelijke gradatie van de gunsten omdat velen daarvan nog niet gelicht zijn. In het Belgisch Staatsblad wordt geen melding gemaakt van de gradatie van erfelijkheid en het is pas in de adelbrief dat deze dimensie erbij betrokken wordt. Zolang de adelbrief niet gelicht werd, is het daardoor niet mogelijk om te achterhalen welke erfelijkheidsgradatie de betrokkene verkregen heeft. De procedure om de adelbrieven te lichten kan meer dan een jaar in beslag nemen, waardoor een boek dat in 2001 is uitgegeven met een zekere marge geïnterpreteerd moet worden. Die marge werd voor deze studie op 1999 gefixeerd.

Ten slotte, werd de informatie die uit de voorgaande bronnen gehaald, finaal gecontroleerd in enkele interviews met de heer Paul De Win (secretaris van de Consultatieve Commissie en verantwoordelijke voor de dienst van de Adel) en graaf Daniël Le Grelle (voormalig commissievoorzitter), die nog bijkomende documentatie ter beschikking stelde.

Op basis van deze bronnen werden alle 427 begunstigen uit deze periode geïnventariseerd en gecatalogeerd naargelang hun verdiensten. Op methodologisch

27. DE BOUNAM DE RYCKHOLT, P., DE HEMPTINNE, G., *Lettres de Noblesse octroyées par sa majesté Baudouin, Roi des Belges, seconde partie (1991-1993)*, Bruxelles, Collection Heraldica Belgica, 1993.

28. DE WIN, P., *Adelbrieven, Lettres Patentes de Noblesse 1993-2000*, Tielt, Lannoo, 2001.

vlak was deze catalogisering niet steeds evident, aangezien er officieel geen motivatie bij de verleende gunst wordt gegeven. Dit wordt niet gedaan om geen juridische precedentes te scheppen die van de adellijke gunst een afdwingbaar gegeven zouden maken. Het moet een puur koninklijk prerogatief blijven en daarom wordt er nooit een motivatie gegeven. Voor dit onderzoek werden de cv's van de begunstigten opgespoord om zo het domein waarin ze actief waren, te kunnen plaatsen. Die personen werden, op basis van de gevonden informatie ingedeeld in één van de volgende categorieën: wetenschap, industrie/economie, rechtspraak, cultuur, welzijn, militair, politiek, oude adel, hofmedewerkers, diplomatie.²⁹ Bij twijfel werd de "Wie is wie",³⁰ respectievelijk "Qui est Qui", geraadpleegd. Ondanks deze dubbele weg, hebben we voor een aanzienlijk aantal personen (16%) geen enkele uitspraak kunnen doen, wegens gebrek aan accurate informatie. Deze personen werden in het databestand het etiket "niet bepaald (nb)" gegeven.

V. De adeltoekenning in de praktijk

A. Algemene cijfers

Als we het aantal begunstigten doorheen de tijd bekijken (cf. tabel 2), merken we tot het jaar 1990 een licht stijgende trend in het aantal toekenningen. Sinds 1994 blijft het aantal adeltoekenningen daarentegen ongeveer constant, op de hoogte van een 15-tal namen per jaar. Uit de tabel en grafiek 1 blijkt duidelijk dat 1990 een uitzonderlijk jaar is: Koning Boudewijn verleende niet minder dan 44 adellijke titels. Dit heeft een dubbele verklaring. Vooreerst was 1990 het jaar waarin Koning Boudewijn een dubbel jubileum vierde: hij werd 60 jaar en zat 40 jaar op de troon.

De tweede reden voor de piek, is van methodologische aard. Deze studie is vanaf 1990 gebaseerd op de gepubliceerde gunsten in het Staatsblad, daar waar de studie tot 1990 gebaseerd is op een lijst van gelichte titels. Daar er makkelijk een jaar tijdsverschil kan liggen tussen de verstrekking van de gunst en de lichte van de adelbrief, geeft dit een vertekend beeld in een scharnierjaar waar beide

29. Ten einde de categorieën niet in aantal te laten oplopen, zijn sommige disciplines onder één koepel ondergebracht. Zo zijn industrie en economie nauw met elkaar verbonden. Het gaat hierbij niet steeds om personen die zelf in het bedrijfsleven hebben gestaan maar die er wel voor gezorgd hebben dat de financieel-economische factor in hun domein zich ontwikkeld heeft. Zo werden voorzitters van sportorganisaties bij industrie/economie geplaatst, omdat zij meer de "structuren" van de sport vertegenwoordigen dan wel de sportdiscipline als dandag. De weinige sporters en atleten die begunstigd werden, zijn ondergebracht in de categorie "cultuur". Iedere persoon werd slechts aan één categorie toegewezen, zodat het resultaat niet vertekend wordt door dubbelstellingen.

30. DECAN, R., *Wie is Wie in Vlaanderen*, Brussel, Uitgeverij B.R.D., meerdere jaren.

Tabel 2. Overzichtstabel.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoekers

	1980-1984		1985-1989		1990-1994		1995-1999		2000-2002		Totaal	
Algemeen	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Aantal gunsten	68		100		152		68		39		427	
Persoonlijke adeldom	58		81		137		56		35		367	
Persoonlijke titel	40		66		124		66		39		335	
Aantal geïdentificeerd (1)	47	69,1	81	81,0	125	82,2	67	98,5	38	97,4	358	83,9
Gelichte brieven	67	98,5	97	97,0	130	85,5	61	89,7	nb	-	355(2)	92,3(2)
Postuum toegekend	1	1,5	1	0,1	2	1,3	1	1,5	0	0,0	5	1,2
Domein												
Wetenschap	4	5,9	8	8,0	34	22,4	10	14,7	3	7,7	59	13,8
Industrie-economie	10	14,7	26	26,0	45	29,6	24	35,3	12	30,8	117	27,4
Rechtspraak	4	5,9	7	7,0	9	5,9	0	0,0	0	0,0	20	4,7
Cultuur	5	7,4	6	6,0	12	7,9	15	22,1	15	38,5	53	12,4
Welzijn	0	0,0	7	7,0	8	5,3	6	8,8	5	12,8	26	6,1
Militair	6	8,8	3	3,0	2	1,3	2	2,9	0	0,0	13	3,0
Politiek	2	2,9	4	4,0	5	3,3	2	2,9	1	2,6	14	3,3
Oude adel	12	17,6	16	16,0	3	2,0	4	5,9	0	0,0	35	8,2
Hofmedewerkers	1	1,5	3	3,0	4	2,6	3	4,4	0	0,0	11	2,6
Diplomatie	3	4,4	1	1,0	3	2,0	1	1,5	2	5,1	10	2,3
Niet Bepaald	21	30,9	19	19,0	27	17,8	1	1,5	1	2,6	69	16,2
Totaal Aantal Gunsten	68	100,0	100	100,0	152	100,0	68	100,0	39	100,0	427	100,0
Titel												
Ridder	13	32,5	23	34,8	34	27,4	17	25,8	12	30,8	99	29,6
Baron	24	60,0	36	54,5	85	68,5	42	63,6	26	66,7	213	63,6
Burggraaf	1	2,5	3	4,5	3	2,4	1	1,5	0		8	2,4
Graaf	2	5,0	4	6,1	1	0,8	6	9,1	1	2,6	14	4,2
Markies	0		0		0		0		0		0	0,0
Hertog	0		0		1	0,8	0		0		1	0,3
Prins	0		0		0		0		0		0	0,0
Totaal Aantal Titels	40	100,0	66	100,0	124	100,0	66	100,0	39	100,0	335	100,0
Erfelijkheid												
Erfelijke adeldom	61	89,7	89	89,0	114	75,0	40	58,8	nb	-	305	91,9(*)
Erfelijke titel	6	8,8	11	11,0	5	3,3	10	14,7	nb	-	32	10,81(*)

(1) Aantal geïdentificeerd = het aantal personen waarover alle informatie werd teruggevonden (= totale populatie - de categorie "nb"). Percentages worden berekend ten aanzien van het totaal aantal gunsten in een bepaalde periode.

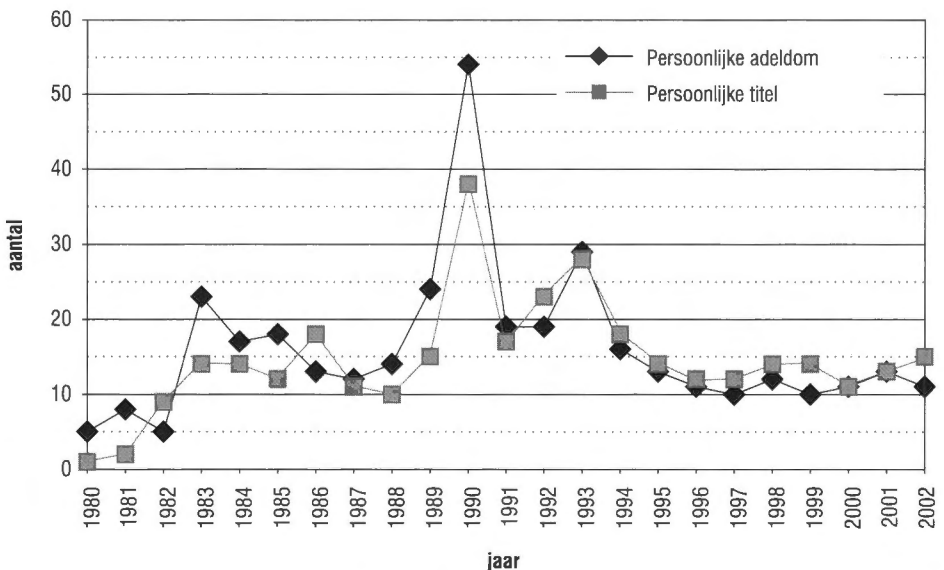
(2) tot en met 1999.

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

werkmethodes elkaar kruisen. In 1990 zijn er van de 59 vermelde namen 44 die een adellijke gunst verkregen hebben en 15 die een eerder verkregen gunst gelicht hebben. De combinatie van deze twee uitzonderlijk hoge getallen geeft een abnormale piek in de tabel. In een globale tijdspanne van 20 jaar wordt die piek geneutraliseerd en komen de cijfers van de verstrekte gunsten en de gelichte adelsbrieven weer tot hun juiste proporties.

Het overzicht in tabel 2 geeft aan dat er in de beschouwde periode 376 statuten van adeldom en 335 adellijke titels verleend werden. Dit wijst erop dat niet iedere gunst een verstrekking van adeldom en een bijhorende titel impliceert. Er zijn immers meerdere soorten gunsten mogelijk. Zo kan een oud adellid een promotie krijgen waardoor hij een vermelding bij de titels zal krijgen maar niet bij de adeldom, daar hij het statuut van adeldom reeds bezat. De gegevens over de titels en de opnemingen in de adeldom werden uitgesplitst in grafiek 1.



Grafiek 1. Aantal verleende titels en statuten van adeldom (effectieven).

Bij een opsplitsing naar geslacht kan alvast geconcludeerd worden dat het voor de adeltoekenning voor vrouwen bij een intentieverklaring gebleven is. Slechts 9.6% van de adeltoekenningen tussen 1980 en 2002 ging naar een vrouw. Door de jaren heen, is er weliswaar een stijgende evolutie merkbaar maar er is opnieuw een opmerkelijke daling sedert de late jaren '90.

B. Domein

In het onderzoek hebben we ook gepoogd het domein te identificeren, waarin de begunstigden actief zijn/waren. Op die manier verkrijgen we interessante gegevens over de trends en evoluties in de adeltoekenning (Cf. tabel 2). Van de 427 onderzochte personen is 27,4% verdienstelijk geweest in de industrie/economie. De wetenschappers volgen op de tweede plaats, met 13,8% van de adeltoekenningen en daarna komen de personen uit de culturele sector, met 12,4%. De oude adel heeft in deze periode van 23 jaar slechts 8,2% van de nieuwe gunsten bekomen, daar waar ze in 1980 nog de enige categorie was waaruit gerekruteerd werd.

Dat brengt ons bij een analyse over de tijd heen. Als we de cijfers nauwkeurig bekijken kunnen we enkele trends waarnemen, evenwel steeds met de randopmerking dat het per jaar en per categorie steeds maar om een relatief klein aantal gevallen gaat. Maar omdat het steeds om de volledige populatie gaat, zijn de uitspraken wel geldig.

Het aandeel van de wetenschappers gaat in stijgende lijn tot het jaar 1990. Daarna, met de komst van Koning Albert II, zet er zich een dalende trend in. De voorliefde van Koning Boudewijn voor wetenschappers is bekend,³¹ en dit uit zich dus ook in een groeiend aantal wetenschappers dat tijdens zijn regnum geadeeld werd. Het hoogtepunt volgde in 1990, bij de dubbelverjaardag 60/40. Naast de categorie van de wetenschappers, kent ook de categorie industrie/economie een stijgende trend, met twee pieken (in 1987 en 2001) en een opmerkelijk dal in 1996.

De opmerkelijkste stijging komt echter op rekening van de personen die actief zijn in de cultuursector: terwijl hun aandeel in de jaren '80 nauwelijks boven de 10% stijgt, balanceert hun aandeel op het einde van de jaren 1990 rond 30%. Met een uitzonderlijke piek van 54% in 2001. De sectoren 'wetenschappers', 'industrie/economie' en 'cultuur', vormen de drie solide pijlers waaruit adelrekruten voortkomen: samen leveren ze 54% van de nieuw-edelen.

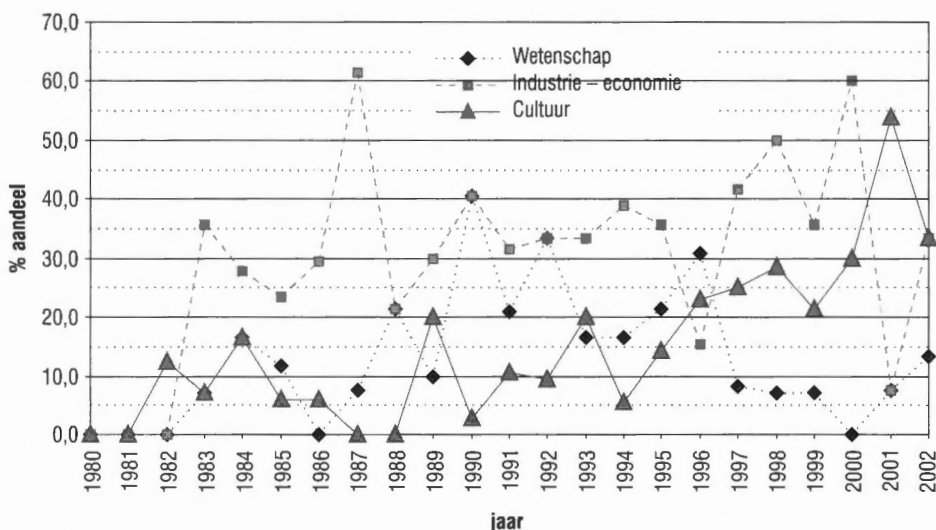
Bij de opmerkelijkste dalers schieten de categorieën van de rechtspraak en de oude adel in het oog. Daar waar de oude adel nog alle gunsten opeiste in 1980 is ze anno 2002, behoudens een piek in 1999, van de lijst van begunstigden verdwenen. De piek in 1999 is overigens veroorzaakt door de drie promoties die de familie d'Udekem d'Acoz in 1999 verkregen heeft ter gelegenheid van het huwelijk van Mathilde met prins Filip.³² Ook de rechtspraak is sedert het regnum van Albert II niet echt meer in de lijst begunstigden opgenomen, behoudens twee begunstigden in 1994 (mevrouw Janine Ghobert en Jacques Velu). Ten slotte is ook het aandeel van de militairen sterk gereduceerd: waar ze vroeger sporadisch op

31. KONINCKX, C., LEFEVRE, P., *Boudewijn, een Koning en zijn tijd*, Tielt, Lannoo, 1998, p. 210.

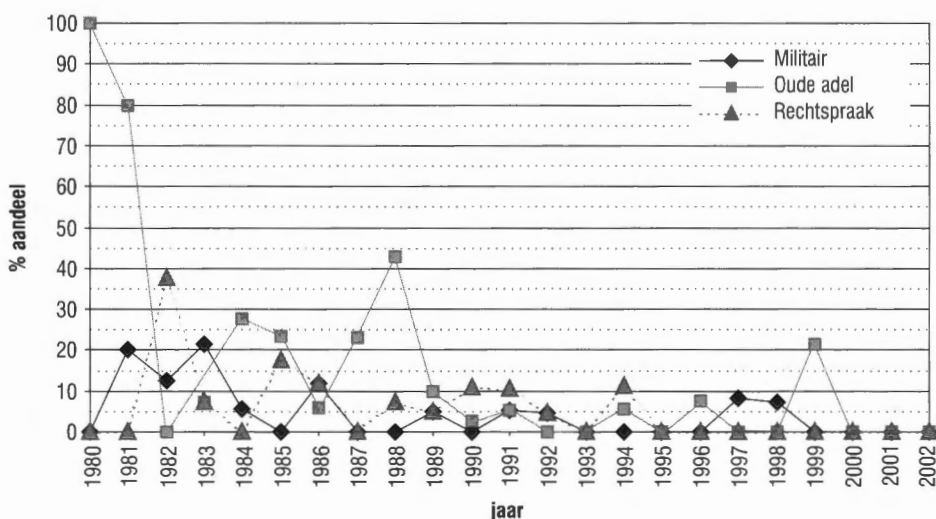
32. Die adelpromotie is trouwens gebeurd buiten de traditionele "21-juli huldiging", wat op zich al een aanwijzing is van het uitzonderlijk karakter.

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

de lijst te bespeuren waren, heeft Koning Albert II nog maar twee gunsten toegekend aan militairen.³³ Over de andere sectoren kan enkel geconcludeerd worden dat ze van tijd tot tijd een nieuwe afgevaardigde onder de adel krijgen.



Grafiek 2. Domeinen met stijgend aandeel.



Grafiek 3. Domeinen met dalend aandeel.

33. Eén onder hen was bovendien aan de Koninklijke Militaire School verbonden, en kan eerder als een wetenschapper beschouwd worden.

*Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom***C. Titel**

Het onderzoek heeft ook de titels geanalyseerd die in de periode 1980-2002 verleend werden (cf. tabel 4). Bijna twee op drie titels (63,6%) die uitgereikt werden, waren titels van 'baron'. In de beschouwde periode werden er 213 dergelijke titels uitgedeeld. De andere grote categorie is die van de ridders, die met 99 toegekende titels een aandeel heeft van bijna 30%.

Het grote aantal baronnen is opmerkelijk. Navraag bij de voormalig Commissievoorzitter Le Grelle leerde dat er geen duidelijk afgelijnde criteria zijn om een welbepaalde titel aan een welbepaalde verdienste te koppelen: "Het heeft allemaal met *feeling* te maken".³⁴ Wij gingen daarom in dit onderzoek na of er een verband gevonden kan worden tussen het activiteitendomein van de begunstigden, en de toegekende titels.³⁵ Daarbij gingen we uit van de baron-ridderverhouding (64%-30%) zoals die in de totale populatie van de begunstigden naar voor komt. Wanneer die verhouding aan ieder beroepsdomein wordt getoetst, zijn we immers in staat na te gaan of en waar er grote disproporties zijn. De domeinen industrie/economie en militairen lijken met een zekere marge aan de 64/30 verhouding te voldoen. Voor de categorieën van de wetenschappers, de hofmedewerkers en de diplomaten is er evenwel een uitgesproken voordeel om baron te worden. Personen uit de culturele sector daarentegen maken dan weer, gelet op de referentieverhouding, een grotere kans op een riddertitel. De oude adel, ten slotte, is een categorie apart, daar er veeleer met promoties gewerkt wordt dan met de toekenning van ridder of barontitels. Uiteraard is het aandeel baron-ridder-toekenningen voor hen een minder accuraat meetinstrument. Bovendien waren 14% van de verstrekte gunsten vormen van promoties voor mensen die reeds tot de adel behoorden (hogere titel, erfelijke adeldom, erfelijke titel, ...).

D. Erfelijkheid

Zoals bij grafiek 1 reeds kort werd aangegeven, moet er een onderscheid gemaakt worden tussen overdraagbare adeldom en overdraagbare titels. Het ene impliceert immers niet het andere: het is perfect mogelijk dat iemand de persoonlijke

34. Interview van X. Carbonez met graaf Daniël Le Grelle, voormalig commissievoorzitter (22 maart 2002). Overigens is er sprake van enige positieve discriminatie voor vrouwen: omdat er geen vrouwelijke vorm van ridder bestaat, is barones de laagste titel voor vrouwen. De aantallen zijn evenwel niet van die aard dat er daardoor sprake is van vertekening.

35. Met een eenvoudige berekening van de verhouding baron/ridder ($64/30 = 2,1$) als maatstaf, kan men onderzoeken of men in bepaalde domeinen gemakkelijker tot ridder dan wel tot baron wordt benoemd.

De verhoudingen van de categorieën zijn: cultuur ($51/43 = 1,2$), militair ($54/38 = 1,4$), industrie/economie ($55/32 = 1,7$), rechtspraak ($60/20 = 3,0$), politicus ($44/14 = 3,1$), welzijn ($62/19 = 3,3$), wetenschap ($73/17 = 4,3$), oude adel ($17/3 = 5,6$; vooral andere vormen van promotie dan baron of ridder), diplomatie ($90/10 = 9,0$) en ten slotte hofmedewerker ($73/0 = 73,0$).

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

titel van baron krijgt toegewezen terwijl zijn kinderen enkel het statuut van adel-
dom zullen erven of helemaal niets zullen erven. Nochtans is het inmiddels in
België een traditie geworden dat alle wettige en rechtstreekse afstammelingen
van de betrokkene toegelaten worden tot de adelstand en dat ze de dus met jonk-
heer of jonkvrouw aangesproken worden.³⁶

Bij de aanvang van de werkzaamheden van de Commissie had de minister van
Buitenlandse Zaken de Commissieleden in dat verband de volgende opdracht ge-
geven: "Ik zal de leden van de Commissie er op wijzen dat de algemene gedrags-
lijn deze moet zijn van toekenningen van adeldom en titel uitsluitend aan de
begunstigde. Een verheffing in de adelstand van de begunstigde en heel zijn wet-
tige nakomelingschap en een vergunning van titel overdraagbaar, van man tot
man volgens het recht van eerstgeboorte zouden nochtans voor enkele gevallen
kunnen worden overwogen, bijvoorbeeld, voor verschillende generaties gecumu-
leerde verdiensten."³⁷

Een toetsing aan de praktijk, weerlegt evenwel dit principe. Tabel 2 toonde reeds
dat de cijfers voor de erfelijke adeldom in die periode 1980-1999 van de orde van
grootte van 92% zijn. Met erfelijke titels daarentegen wordt veel minder kwistig
omgesprongen dan met de erfelijke adeldom. Er werden slechts 10,8% erfelijke ti-
tels uitgedeeld tegenover 92% erfelijke adeldom. Nochtans zijn er verschillen
merkbaar doorheen de onderzochte periode. Wat de erfelijke adeldom betreft, is
er een licht dalende lijn merkbaar. Daar waar de erfelijke adeldom in het begin
van de jaren 1980 nog de 100% benaderde, toont ze nu een afnemende trend. Wat
de erfelijke titels betreft, kan men niet van een evolutie of een trend spreken,
maar veeleer van een grillig en inconsistent patroon (grafiek 4).

Het principe van het erfelijke statuut van adeldom behoort weliswaar tot de be-
ginselen van de adel, maar uit het interview met de voormalige Commissievoorzitter
bleek dat die beperkingen enkel op de titels slaan.³⁸ Daarom is het volgens
de voormalige Commissie-voorzitter logisch dat een hoog percentage van erfelij-
ke adeldom bereikt wordt dat bij momenten de 100% haalt: "Het is enkel met be-
trekking op de overdraagbare titels dat er meer terughoudend moest opgetreden
worden." Nochtans staat er duidelijk in de intentieverklaring van de Commissie
dat "de persoonlijke verdiensten de enige rechtvaardiging voor een bevordering
in de adelstand moeten zijn."³⁹ Wanneer de geest van de tekst met de praktijk
vergeleken wordt, is er duidelijk sprake van een verschillende interpretatie van
het Koninklijk Besluit van 1978. Anderzijds is het ook opmerkelijk dat, meegaan-
de in de hypothese dat erfelijkheid een inherent kenmerk van de adeldom zou
zijn en bijgevolg de 100% zou moeten benaderen, er nog steeds 8% is waarbij er
enkel "persoonlijke adeldom" toegewezen wordt.

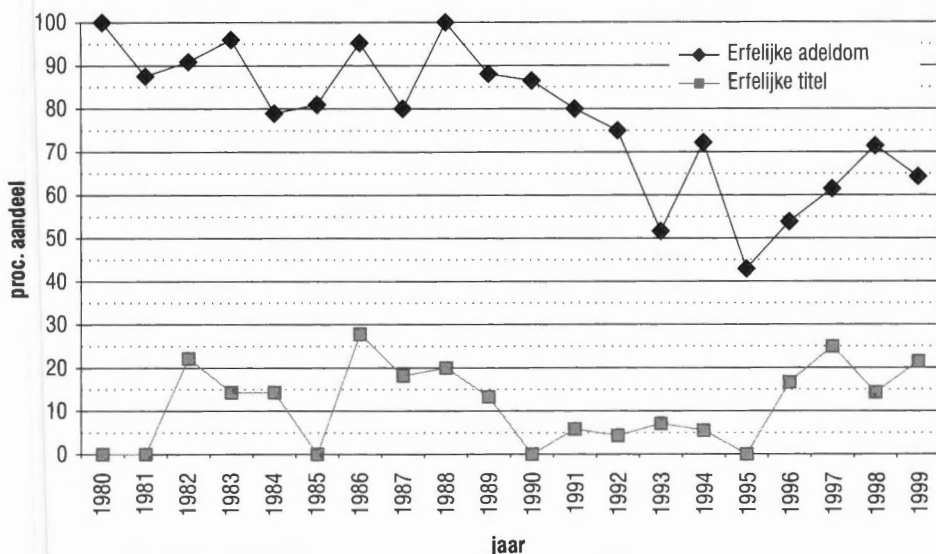
36. VAN DAMME, M., *a.w.*, p. 71.

37. BELGISCH STAATSBLAD 26 mei 1978, p. 6059.

38. Interview van X. Carbonez met graaf Daniël Le Grelle, voormalig commissievoorzitter (22
maart 2002).

39. BELGISCH STAATSBLAD, 26 mei 1978, p. 6059.

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom



Grafiek 4. Procentuele verhouding erfelijke adeldom/titel (1980-1999).

Het is niet ondenkbeeldig dat dit verklaard wordt door de nieuwe domeinen waaruit gerekruteerd wordt, en waarbij de sporen van de families misschien niet steeds even gekend of even zuiver zijn. Volgens voormalige Commissievoorzitter Le Grelle zoekt de Koning daarbij naar een aanvaardbaar compromis: "Dikwijls zijn die mensen 'te goed' om hen niets te geven. Het is een dilemma tussen ofwel de persoon niets te geven ofwel om het risico te lopen dat zijn volgelingen de adeldom ten schande gaan maken. Dan is er maar een *compromis à la belge* uit de bus gekomen waarbij men de persoon persoonlijk erkent maar waarbij men ook zeker is dat er na zijn overlijden geen domme dingen meer gaan gebeuren. Maar in feite is het tegen de basisbeginselen van de adel. Meer en meer heeft men schrik dat men niet alles weet van de betrokkene en men wil zich daartegen indekken."⁴⁰

Het is een interessante oefening om het erfelijkheids criterium te koppelen aan de andere parameters uit dit onderzoek. Daaruit blijkt dat er met zekerheid gesteld kan worden ($c^2 = 0.001$) dat personen uit de culturele en welzijnssector veel minder kans maken om het statuut van erfelijke adeldom te verkrijgen. De normale verhouding tussen erfelijk/niet erfelijk is 81/19 terwijl die er voor de vertegenwoordigers uit de culturele en welzijnssector uitspringen met 44/56.

40. Interview van X. Carbonez met graaf Daniël Le Grelle, voormalig commissievoorzitter (22 maart 2002).

Tabel 3. Kruistabel domein – erfelijkheid (N=376).

	N	Niet-erfelijke adeldom	Erfelijke adeldom	% Niet-erfelijke adeldom	% Erfelijke adeldom
Cultuur	36	20	16	55,6	44,4
Wetenschap	55	10	45	18,2	81,8
Industrie	104	18	86	17,3	82,7
Diplomatie-Militair-Hofmedewerker	30	3	27	10,0	90,0
Recht	20	1	19	5,0	95,0
Welzijn	18	10	8	55,6	44,4
Politiek	12	1	11	8,3	91,7
Oude adel	34	1	33	2,9	97,1
Niet bekend	67	7	60	10,5	89,6
Totaal	376	71	305	18,9	81,1

Wanneer deze vaststelling gekoppeld wordt aan het vorige punt waarin gesteld werd dat men zich wil indekken tegen personen die door hun levensstijl de adel ten schande zouden kunnen maken, kunnen we concluderen dat het aangehaalde argument vooral op de culturele en de welzijnssector betrekking heeft.

Ook vrouwen zijn benadeeld als het op erfelijkheid aankomt (tabel 4). Er kan met zekerheid gesteld worden ($\chi^2 = 0.001$) dat vrouwen minder kans maken om hun statuut van erfelijke adeldom op hun nakomelingen te kunnen doorgeven. De 81/19 verhouding van erfelijkheid wordt hier voor vrouwen quasi omgekeerd in 16/84 cijfers. Dit is deels te wijten aan de historische evolutie die pas recentelijk vrouwen in adellijke kringen erkent. Het wijst er op dat de intentie om vrouwen op volwaardige manier in de adel op te nemen, ook een kwarteeuw na de installatie van de Consultatieve Commissie, nog niet vervuld is.

Tabel 4. Kruistabel geslacht – erfelijkheid (N=376).

	N	Niet-erfelijke adeldom	Erfelijke adeldom	% Niet-erfelijke adeldom	% Erfelijke adeldom
Man	344	44	300	12,8	87,2
Vrouw	32	27	5	84,4	15,6
Totaal	376	71	305	18,9	81,1

E. Taalverhoudingen

Voor de periode sinds 1993 hebben we ook de taalverhouding als variabele onderzocht. Algemeen beschouwd kunnen we stellen dat er nagenoeg een perfecte verdeling is tussen Nederlandstaligen (50,5%) en Franstaligen (49,5%). De verdeling verschilt evenwel van activiteitendomein tot activiteitendomein (zie tabel 5).

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adeldom

Tabel 5. Aantal verstrekte titels per domein (1993-1999).

	Nederlandstalig	Franstalig	Totaal aantal	% N	% F
Wetenschap	10	9	19	52,6	47,4
Industrie/economie	25	16	41	61,0	39,0
Rechtspraak	0	2	2	0,0	100,0
Cultuur	14	9	23	60,9	39,1
Welzijn	2	10	12	16,7	83,3
Militair	0	2	2	0,0	100,0
Politiek	2	2	4	50,0	50,0
Oude adel	2	3	5	40,0	60,0
Hofmedewerker	2	4	6	33,4	66,7
Diplomatie	2	1	3	66,7	33,3
Totaal	59	58	117	50,4	49,6

Onder de begunstigen die in de industrieel-economische categorie werkzaam zijn, is er een overwicht van Nederlandstalige begunstigen; er is bijna een 2/3de-1/3de verhouding, net als in de categorie van personen uit de cultuursector. In een aantal andere categorieën hebben de Franstaligen een licht (bij de militairen, rechters, oude adel en de hofmedewerkers) tot zwaar (in de categorie welzijn) overwicht. Al is er veel invloed van de beperkte N.

De variabele 'taal' kan echter ook gekoppeld worden aan de variabele 'titel'. Met enige voorzichtigheid kan men stellen dat Nederlandstaligen proportioneel meer kans hebben om tot ridder te worden verheven, terwijl Franstaligen een licht overwicht genieten bij de toekenning van de titel van 'baron' (tabel 6).

Tabel 6. Aantal verstrekte titels per titelgradatie (1993-1999).

	Nederlandstalig	Franstalig	Totaal	% N	% F
Ridder	17	12	29	58,6	41,4
Baron	36	39	75	48,0	52,0
Burggraaf	1	0	1	100,0	0,0
Graaf	3	3	6	50,0	50,0
Markies	0	0	0	—	—
Hertog	0	1	1	0,0	100,0
Prins	0	0	0	—	—
Adeldom zonder titel	2	3	5	40,0	60,0
Erfelijke adeldom	36	33	69	52,2	47,8
Erfelijke titel	5	8	13	38,5	61,5
Totaal	59	58	117	50,4	49,6

Er zijn, ten slotte, geen noemenswaardige ongelijkheden tussen Nederlands- en Franstaligen op het gebied van de overdraagbaarheid van de titel (tabel 6). Wat het statuut van adeldom betreft, is er een nagenoeg gelijke verhouding. Wat de overdraagbaarheid van titels betreft, laten de kleine absolute aantallen het niet toe om geldige conclusies uit te trekken.

Xavier Carbonez en Stefaan Fiers

VI. Besluit

In dit onderzoek hebben we een analyse uitgevoerd van de 427 personen die in de periode 1980-2002 door de Koning in de adelstand werden opgenomen, of die een promotie van rang kregen. Naar aanleiding van de dubbele verjaardag van Koning Boudewijn, is er een piek in het aantal toekenningen in de eerste helft van de jaren 1990. Daarna stabiliseert het aantal zich rond een vijftiental toekenningen per jaar. De begunstigden zijn vooral actief in de domeinen van de wetenschap, de industrie/de economie en de culturele sector. Door de jaren heen is het aandeel van de oude adel, de militairen en de rechtspraak sterk teruggefallen. Het erfelijkheidsbeleid dat door de Minister van Buitenlandse Zaken op alle vlakken ingeperkt moest worden, wordt enkel beperkt tot het titelbeleid. Het statuut van adeldom blijft daarentegen voor de meeste sectoren erfelijk, tenzij voor de culturele en de welzijnssector, die het tevens met lagere titels moeten stellen. Van de intentie om een meer vrouw-vriendelijk beleid te voeren, is nog niet veel in huis gekomen: vrouwen halen een aandeel van amper 10%, en bovendien krijgen ze veel minder erfelijke titels toegewezen. Wat de taalverhoudingen betreft, merken we dat de toekenningen perfect evenwichtig verdeeld worden over de beide taalgemeenschappen, dat de Nederlandstaligen iets frequenter de titel van ridder krijgen, terwijl de Franstaligen een licht overwicht halen bij de toekenningen van de titel 'baron'.

Uit dit onderzoek blijkt dat de uitvoering van de intentieverklaring zoals die bij de oprichting van de Consultatieve Commissie vooropgesteld was, op een aantal punten in gebreke blijft. Zowel de samenstelling van de Commissie als de gehuldigde bekommernissen zijn in deze onderzoeksnota weerlegd. Hier en daar ontbreekt het ons echter aan essentiële informatie om een voldoende gefundeerde uitspraak te kunnen doen. De vastberadenheid waarmee de dienst van de Adel de archiefdeuren gesloten houdt, en de Commissie haar werkzaamheden binnenskamers houdt, sterken enkel het vermoeden dat er van openheid, wat de impliciete bedoeling van de creatie van de Commissie was, nog niet veel sprake is. Het lijkt eerder een externe operatie geweest te zijn, die weinig veranderd heeft aan het gesloten proces van adeltoekenningen.

SUMMARY

Analysis of the new nobles in Belgium

Belgium is one of the few countries where the King can still noble his subjects. Since 1980, he is assisted in screening potential nobles by the so-called "Consultative Committee". An analysis of the composition of this Committee reveals that its members are well-chosen in order to serve royal interests. At the set up of the Committee in 1978, a declaration of

Onderzoeksnota: evoluties en trends in de toekenning van Belgische adelom

intention expressed the criteria for the future attribution of noble titles. Our analysis shows important controversies between the discourse of the declaration and the actual granting of titles.

Over the last 23 years, less nobles have been recruited from the old domains (judges, military people, diplomats, court servers), while the share of scientists, industrials and people from the cultural sector grows. Heredity, which ought to be abolished by the Committee, is still present in new nominations, nor has the concern about the low number of females been materialised.